

Buro de Brug Rapporten

Archeologisch Bureauonderzoek De
Oude Pastorie en Vroenhof te Beek

B11-125

Definitief

Samenvatting	3
Administratieve gegevens	3
1. Inleiding	5
1.1. <i>Algemeen</i>	5
1.2. <i>Onderzoeksmethode</i>	5
2. Bureauonderzoek en archeologische verwachting	5
2.1. <i>Bureauonderzoek</i>	5
2.2. <i>Geologie, geomorfologie en bodemopbouw</i>	6
2.3. <i>Bekende archeologische waarden</i>	7
2.4. <i>Verstorende bodemingrepen in het verleden en in de toekomst</i>	9
2.5. <i>Archeologische verwachting</i>	9
3. Conclusies en aanbevelingen	10
4. Geraadpleegde literatuur	12
4.1. <i>Digitale bronnen</i>	12
4.2. <i>Literatuur</i>	12

Colofon

Projectcode : B11-125
Opdrachtgever: A=M adviespraktijk, Voorburg
Uitvoerder: Buro de Brug bv
Locatie: De Oude Pastorie en Vroenhof te Beek
Auteurs: M.E. Lobbjes en C. Sueur

Samenvatting

Dit archeologisch bureauonderzoek is door Buro de Brug opgesteld in opdracht van A=M adviespraktijk te Voorburg, ten behoeve van de Stichting het Limburgs Landschap. Het plangebied De Oude Pastorie en Vroenhof is een archeologisch monumentaal terrein van zeer hoge waarde (een AMK-terrein). AMK-terreinen zijn door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in kaart gebracht en beoordeeld op verschillende criteria en op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde (o.a. de beschermde monumenten).

Het terrein met een oppervlakte van 5.235 m², is op dit moment in gebruik als weiland en er staat een gebouw op dat, op basis van de gevelsteen, gedateerd wordt in de 18de eeuw. Het gebouw is een mogelijke uitbreiding op de voormalige bebouwing. Op basis van eerder uitgevoerd onderzoek en bekende archeologie in de omgeving, geldt er voor de periodes voorafgaand aan de Middeleeuwen binnen het plangebied een lage verwachting. Voor resten uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd is de verwachting daarentegen zeer hoog. Bij eerder archeologisch onderzoek is reeds aangetoond dat er op het Vroenhof, dat dateert uit de 13de eeuw, een omgrachting van circa 70 bij 65 meter is geweest met een breedte van circa 5 meter, die zich op circa 1 meter onder het huidige maaiveld bevindt. De conserveringsomstandigheden van de gracht en de vulling zijn goed. De conserverende omstandigheden voor het overige gebied zijn relatief slecht bevonden doordat de löss is ontkalkt en geoxideerd. Onder dergelijke condities blijft niet verkoold of gecalcineerd botanisch en zoologisch materiaal niet in de bodem behouden. De gracht was oorspronkelijk waterhoudend en er zwommen vissen in. De botanische resten die zijn geanalyseerd indiceren dat het terrein in gebruik was als hooi- en weiland.

Bij de herinrichting van het terrein zal de gracht worden ontgraven en weer watervoerend worden gemaakt. Tevens zal de huidige bebouwing worden uitgebreid. De uitbouw zal, volgens de huidige plannen, 193m² bedragen. De locatie en vorm volgen de voormalige U-vormige bebouwing, zoals op historische kaarten te zien is. Er zal worden onderzocht of de funderingen nog aanwezig zijn en bruikbaar zijn voor hergebruik. Om de archeologische resten die in de grond aanwezig zijn in kaart te brengen, dient er een archeologisch onderzoek plaats te vinden in de vorm van proefsleuven onderzoek. Daarbij dient één sleuf getrokken te worden over de breedte van de vermoede bebouwing, ten noordoosten van het huidige pand en in het midden over de noord-zuid as. Op de historische kaart is namelijk te zien dat er een oprit heeft gelopen naar het gebouw toe aan de noordwestzijde van de bebouwing. Het proefsleuven onderzoek kan dienen om meer inzicht te krijgen op de aanwezigheid van dit pad. Op basis van onderhavig bureauonderzoek wordt geadviseerd eerst een aantal boringen in de voormalige gracht te zetten om de diepte van de grachtvulling te bepalen en de waarde van het vondstmateriaal in kaart te brengen. Tevens is er een programma van eisen opgesteld voor het uitvoeren van proefsleuven voor het onderzoeken van de voormalige bebouwing.

Administratieve gegevens

Projectnaam	Bureauonderzoek Pastorie Vroenhof te Beek
Opdrachtgever	A=M Adviespraktijk t.b.v. de Stichting Limburgs Landschap
Contactpersoon, tel.	A=M J. Breimer Jan.breimer@a-is-m.nl
Uitvoerder	Buro de Brug bv,
Projectleider	drs. J.W.M. Oudhof
Projectcode Buro de Brug	B11-125
Bureauonderzoek	M.E. Lobbes (MA); drs. ing. C. Sueur
Bevoegd gezag	Gemeente Beek
Provincie, gemeente en plaats plangebied	Provincie Limburg, gemeente Beek
Locatie/toponiem	Oude Pastorie en Vroenhofsteeg te Beek
Kaartbladnummer (topo 1:25.000)	60C
RD-coördinaten van het plangebied	Noord: X:184721, Y:328416 Zuid: X:184724, Y:328322
Oppervlakte plangebied	AMK-terrein nr. 8403, 5.235 m2
Huidig grondgebruik	Weiland met een gebouwd monument (monumentnr. 8756)
OZM-nummer¹	49283
Geplande ingreep	Nieuwbouw: uitbreiding huidige bebouwing pastorie en reconstructie van de omgrachting

¹ Landelijk onderzoekmeldingsnummer dat door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE/ARCHIS) moet worden aangevraagd bij aanvang van archeologisch onderzoek.

1. Inleiding

1.1. Algemeen

Dit archeologisch bureauonderzoek is opgesteld door Buro de Brug in opdracht van A=M adviespraktijk ten behoeve van de Stichting Limburgs Landschap. De aanleiding tot dit onderzoek is de geplande nieuwbouw en herinrichting van het AMK-terrein van De Oude Pastorie en de Vroenhof te Beek (nr. 8403) (afb.1). Het betreft een archeologisch monument van zeer hoge archeologische waarde en verwachting voor resten van de voormalige Vroenhof uit de late Middeleeuwen.

Het terrein ligt in het groen te midden van een verstedelijkt gebied. Ten zuiden van het terrein bevindt zich de bebouwde kom van de gemeente Beek en ten noorden die van de gemeente Neerbeek. Het terrein is op het moment van dit schrijven in gebruik als weiland en er staat een 'verlaten schuur'. Dit gebouw draagt een gevelsteen met de inscriptie "J.K. 1781", de initialen van J. Kerckhoffs, die tussen 1772 en 1796 pastoor was van Beek (afb. 2.). In het gebouw is onder andere een stookplaats aanwezig. Dergelijke elementen wijzen erop dat het gebouw een uitbreiding is van de oorspronkelijke bebouwing.²

Het nieuwbouw/herinrichtingsproject maakt deel uit van Landschapspark De Graven Projecten in de Westelijke Mijnstreek van Limburg. Het doel van deze projecten is een aantrekkelijke woonomgeving en recreatiegebieden te creëren voor bewoners. Volgens de huidige plannen zal het gebouw worden uitgebreid en in gebruik worden genomen als horecagelegenheid. Op historische kaarten staat een langgerekt U-vormig gebouw op het terrein aangegeven. De geplande nieuwbouw zal over de contouren van deze bebouwing lopen en de gracht, die in het huidige landschapsbeeld niet meer zichtbaar is, zal door uitgraving worden gereconstrueerd (zie afb. 3).

1.2. Onderzoeksmethode

Dit bureauonderzoek heeft tot doel - op basis van bestaande landschappelijke, archeologische en historische bronnen - een gespecificeerde archeologische verwachting te verkrijgen voor het plangebied De Oude Pastorie en Vroenhof te Beek. Op basis van de resultaten zal een aanbeveling worden gedaan om de archeologische waarden in het plangebied veilig te stellen. Het resultaat is een standaardrapport. Het onderzoek wordt uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2) en de gemeentelijke eisen.

Voor het verzamelen van gegevens met betrekking tot reeds bekende archeologische en bodemkundige waarden van het plangebied is het Archeologisch Informatiesysteem Archis II van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en de archeologische beleidskaart van de gemeente Beek geraadpleegd. Archis II is een database die veel informatie bevat, zoals geo(morfo)logische kaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK), de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de topografische Bonnenkaart uit 1900. Tevens is het AHN geraadpleegd en zijn de meest recente archeologische onderzoeksresultaten in het onderzoek opgenomen.

2. Bureauonderzoek en archeologische verwachting

2.1. Bureauonderzoek

De inrichting van het plangebied is geïnspireerd op de cultuurhistorische waarden van het terrein. Het terrein De Oude Pastorie en Vroenhof (hof van een grondheer) is historisch bekend als een centrumboerderij van een groot landbouwdomein met verdedigingswerken die tot 1283 of 1293 in bezit was van de Heren van Valkenburg.³ Later in deze eeuw zetelde de Duitse Orde⁴ van de commanderij Alden-Biesen op het terrein, na alle delen van het patronaatsrecht en een groot deel van

² De Leeuw *et.al.* 2010, 7.

³ www.ngw.nl.

⁴ De Duitse Orde was een geestelijke ridderorde, die tijdens de derde kruistocht in 1189 is gesticht en vergelijkbaar is met de Tempeliers en de Johanniterorde. Om lid te worden van de Duitse Orde moest men van adel zijn. Vanaf 1225 verlegde de Duitse Orde zijn aandacht van het Midden-Oosten naar de streken ten zuiden en oosten van de Oostzee (Pruisen en Litouwen). Ook meer in het westen, in Nederland waren ze actief en hadden ze vestigingen. Deze vestigingen waren een stuk vredelievender dan die in het oosten: hier ging het meer om geestelijken die parochies bestierden (en natuurlijk via tienden en andere eigendommen de Orde aan inkomsten hielpen).

het tiendrecht in Beek te hebben verworven.⁵ Het terrein en een aantal lenen in Beek en Spaubeek bleven bezit van de Duitse Orde tot in 1794.⁶

Het is niet bekend wat voor gebouw er precies op de hof heeft gestaan, enkel dat het U-vormig is geweest (zie afb. 3). Dat het terrein omgracht is geweest, is ook te zien op deze kaart. De gracht had een afmeting van ongeveer 75 bij 65 meter en een breedte van ongeveer 5 meter.⁷ Er zijn voor zover bekend, geen historische bronnen over de bouwgeschiedenis, noch is er archeologisch onderzoek gedaan naar de voormalige bebouwing. Het gebouw dat nu nog op het terrein staat is herbouwd of gebouwd in 1781 (zie boven) en heeft een monumentenstatus (monumentnr. 8756). Het gebouw wordt beschreven als "overblijfsel van de voormalige Vroenhof, zetel der heerlijkheid".⁸ Om het pand te herstellen en opnieuw in gebruik te kunnen nemen, zal een vergunning bij de gemeente moeten worden aangevraagd opdat de veranderingen kunnen worden ingepast binnen de monumentale waarde. Omdat de gracht wordt uitgegraven dient er ook een ontgrondingsvergunning bij de provincie Limburg te worden aangevraagd. Het te verstoren oppervlak zal namelijk ongeveer 2500m³ bedragen.⁹ Het archeologisch onderzoek dient plaats te vinden volgens de eisen van de gemeente.¹⁰

Voor de gemeente Beek is door Archol bv. een Archeologische Advieskaart opgesteld. Hierop is het terrein van De Oude Pastorie en Vroenhof als een gebied met archeologische waarde weergegeven (afb. 4). Bij deze advieskaart is een beleidsmaatregel opgesteld. Voor archeologische monumenten (buiten de historische kern) geldt dat er bij verstoring groter dan 250 m² en dieper dan 30 cm onder maaiveld, archeologisch onderzoek dient plaats te vinden.¹¹ Om gebruik te maken van de fundamenteën van de voormalige gebouwen zal de grond dieper dan 30 cm onder maaiveld worden verstoord. Volgens de huidige bouwplannen bedraagt de nieuwbouw een oppervlakte van circa 193m². Daarbij zal de gracht worden uitgegraven, hetgeen betekent dat de totaal te verstoren oppervlakte op het monument ruim 1400m² bedraagt en dus groter is dan 250m². Door ADC ArcheoProjecten is in 2005 een archeologische begeleiding conform opgraving uitgevoerd op de locatie van de voormalige gracht om de Vroenhof. Er werd geconstateerd dat de bodem in de gracht met 30 tot 60 cm was opgehoogd. De top van de grachtvulling werd in werkput 1 aangetroffen op ongeveer een meter onder maaiveld. De overige sporen, net naast de begrenzing van de gracht, werden direct onder het maaiveld aangetroffen.¹² Het is niet bekend vanaf welke diepte de funderingen van het gebouw kunnen worden aangetroffen, mogelijk dieper dan de 30cm die niet onderzoeksplchtig zijn.

2.2. Geologie, geomorfologie en bodemopbouw

Bron	Informatie
Geologie ¹³ (1:600.000)	Zuid-Limburgs Lössgebied. Bx7 laagpakket van Schimmert; leem/löss.
Geomorfologie ¹⁴ (1:50.000)	Overgangsgebied van wanden (11/10 A4) naar een matig diep dal (2S4) in het westelijk deel van het plangebied.
Bodemkunde ¹⁵ (1:50.000)	Terrein ligt deels in een gebied dat als bebouwd is gekarteerd. Het zuidelijke deel wordt gekenmerkt door ooivaaggronden (Ldh6) en overgang naar radebrikgronden; siltige leem (Bld6).

⁵ Nales 2005, 15; De Leeuw *et.al.* 2010, 6.

⁶ De Leeuw *et.al.* 2010, 6.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ Ontgroningen die niet dieper plaatsvinden dan 3 meter, geen grotere oppervlakte hebben dan 400m² en niet omvangrijker zijn dan 500m³ (aan deze drie eisen dient tegelijkertijd voldaan te zijn); www.limburg.nl/beleid/milieu/vergunningen/ontgrondingswet.

¹⁰ Gaauw 2008, 31.

¹¹ www.gemeentebeek.nl.

¹² Tichelman, 2006, 12 en 28.

¹³ TNO-NITG 2005; www.dinoloket.nl.

¹⁴ Stichting voor Bodemkartering 1982.

¹⁵ Stichting voor Bodemkartering 1966.

Het plangebied is gelegen in het Zuid-Limburgse lössgebied dat vanaf het pleistoceen (circa 1.8 miljoen jaar geleden) onder invloed van de rivier de Maas kwam te staan. De fluviatiele sedimenten werden hierdoor gevormd op de oudere afzettingen uit het Krijt en Tertiair. De rivierafzettingen van de Maas vormde terrassen als de huidige Vaalserberg, de Sint Pietersberg en het Caberg terras in het naastgelegen Neerbeek. Deze terrassen, die zich in het midden pleistoceen vormden, hebben het landschappelijke beeld met vele hoogteverschillen gevormd.

Het landschap wordt nu gekenmerkt door lössplateaus die zijn gevormd in twee periodes tijdens het Weichselien (laatste ijstijd).¹⁶ Deze twee afzettingen worden gescheiden door de zogenaamde Nagelbeek Horizont; een cryurbate horizont met roestvlekken en weerspiegelt een koude periode (permafrost).¹⁷ De plateaus worden doorsneden door beek- en rivierdalen (afb.5.). Hierin zijn de jongste afzettingen gevormd in het holoceen in de vorm van beek- en riviersedimenten in de vorm van klei en verspoelde löss ofwel colluvium.¹⁸ De beekdalen werden door erosie van grondwater en regenwater gevormd. In de löss hebben zich gedurende het holoceen ook brikgronden (lössleem gronden) gevormd. De radebrikgronden (niet geërodeerde lössbodems) worden op de plateaus gevonden.

Tijdens het gravend onderzoek dat op het terrein van De Oude pastorie op het Vroenhof in 2005 werd uitgevoerd, is de bodemopbouw door een fysisch geograaf in kaart gebracht.¹⁹ De laaggelegen beekdalbodem, zoals op de bodemkaart in het noorden van het terrein werd aangegeven, is tijdens het aanleggen van het profiel aangesneden. Het overige gebied werd gekenmerkt door lösswanden. De basis van het profiel werd beschreven als zwak zandig leem.²⁰ In de top daarvan hebben zich brikgronden gevormd. De bodem is afgetopt. Naar het zuidoosten toe is er een E-horizont waargenomen. Over de hele lijn van het opgegraven areaal was er sprake van een pakket colluvium. De natuurlijke bodemopbouw was in het gehele gebied verdwenen. Op basis van de verzamelde informatie werd verondersteld dat de loop van dat deel van de gracht dat is opgegraven (afb. 6.) op de flank van een droog dal, aan de voet van een helling langs de Spaubeek is aangelegd.²¹ Er heeft in het verleden water door het dal gestroomd en is deels door menselijk handelen opgevuld. De gracht is aangelegd nadat het dal droog was (gelegd). De gracht is later afgedekt of opgevuld, wat maakt dat de inhoud van de gracht goed geconserveerd is.

2.3. Bekende archeologische waarden

In de omgeving

Het Zuid-limburgse lösslandschap is een archeologisch zeer rijke streek. Er zijn vele archeologische vindplaatsen uit verschillende perioden bekend vanaf het Neolithicum (Lineair Bandkeramiek), Romeinse Tijd, de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

Binnen een straal van een kilometer van het plangebied bevinden zich zes terreinen die de status hebben van archeologisch monument. Het betreft de historische kernen van Beek (AMK-terrein nr. 16318, ten zuiden van het plangebied) en Neerbeek (AMK-terrein nr. 16347, ten noorden van het plangebied) (afb. 7.). Deze terreinen hebben een hoge archeologische waarde voor bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen tot en met Nieuwe Tijd. De oude dorpskern van Neerbeek is ontstaan rond een middeleeuwse hoeve, de Neerbeekerhof gelegen tussen de Keulsteeg, Neerbekerstraat en Hofstraat. De resten dateren waarschijnlijk vanaf de vroege 14de eeuw. Beek is ontstaan vanuit een bewoningsclustering.

200 Meter ten zuidwesten van het plangebied bevindt zich het AMK-terrein 8404 met zeer hoge archeologische waarde. Het betreft een terrein met resten van een versterkt huis Binsfeld of Cartilshof met een omgrachting, daterend uit de Late Middeleeuwen. Er is op dit terrein in eind jaren '70 een proefopgraving uitgevoerd door de Heemkundevereniging van Beek, waarbij de funderingsresten (waarneming 407713) en de omgrachting werden aangetroffen. De funderingsresten bestonden uit gemetselde mergelblokken. Direct ten zuidoosten van dit monumententerrein werd bij

¹⁶ Graaf 1989, 13.

¹⁷ Nales 2005, 10.

¹⁸ Graaf 1989, 13.

¹⁹ Tichelman 2006.

²⁰ *Idem*, 15.

²¹ *Idem*, 16.

grondwerkzaamheden een aantal vuurstenen artefacten gevonden die waarschijnlijk toe te schrijven zijn aan de bandkeramische cultuur (waarneming 17548).

600 Meter ten zuidwesten bevindt zich een drietal AMK-terreinen. AMK-terrein nr. 16254 is beschreven als een terrein met resten van een Erdwerk; een versterking of ceremonieel terrein uit het vroege Neolithicum. 100 Meter ten zuidoosten daarvan is nog een tweetal terreinen met sporen uit het vroege Neolithicum (Lineair Bandkeramisch AMK-terrein nr. 8405 en 8406) die een zeer hoge archeologische waarde hebben. De aanwezigheid van de Lineair Bandkeramische cultuur in het Zuid-Limburgse landschap is sinds 1933 bekend.²² De vindplaatsen bevinden zich rondom het dal van de Keutelbeek. De Bandkeramische cultuur wordt gekenmerkt door landbouw. De mensen bouwden hun lange, meerschepige huizen van houten palen en met leem bepleisterd vlechtwerk op hoger gelegen delen in het landschap. De nederzettingen telde vijftig tot honderdvijftig mensen.²³

Direct ten noorden van het plangebied is een tweetal waarnemingen gedaan. Tijdens de veldkartering in 1989 (uitgevoerd door RAAP) is in de bedding van de Keutelbeek met afvalmateriaal van naburige nederzettingen, een aantal zeer uiteenlopende vondsten gedaan (waarnemingnr. 54953). Er is metaal, LaTene glas, vuursteen, ijzerslak en dierlijk- en menselijk bot aangetroffen. Het vondstencomplex wordt gedateerd in de Late IJzertijd (150-50 v.Chr.). Een tweede waarneming betreft een melding dat er aardewerk uit de IJzertijd is aangetroffen.

Binnen een straal van twee kilometer van het plangebied is een aantal vindplaatsen en waarnemingen uit de Romeinse Tijd bekend. Bij het Station van Beek zijn overblijfselen van een Romeins Villa(complex) bekend van de onderzoeken uit de jaren '20 door J.H. Holwerda.²⁴ Er is verder niet meer over bekend (waarnemingnr. 36637). Bij het Geveik zijn overblijfselen van een Romeinse villa bekend (waarnemingnr. 36550). De vindplaatsen bevinden zich op de (löss)plateaus in de omgeving.

Binnen het plangebied

Binnen het plangebied is, zoals boven beschreven, gravend onderzoek uitgevoerd naar aanleiding van de aan te leggen waterleiding.²⁵ De opgravingsputten waren aangelegd parallel aan de noordoostzijde van de omgrachting (zie afb. 6.). De omgrachting werd aangetroffen op de locatie zoals verwacht werd op basis van het vooronderzoek en de historische kaarten. Tijdens dit veldonderzoek is de ligging van de omgrachting gedocumenteerd. Tevens is een aantal profielen gestoken en is de bodemopbouw beschreven. De vulling van de gracht werd aangetroffen op circa 1 meter onder maaiveld. Daarboven was een ophogingslaag waargenomen met recent materiaal. Er zijn twee vlakken aangelegd. In het tweede vlak, op circa 180 cm onder maaiveld, werd de middeleeuwse grachtvulling waargenomen. In de vulling werd een scherf van het zo genaamde Siegburg aardewerk aangetroffen, daterend uit de 15de eeuw.²⁶ Verder was het opvallend dat er weinig vondstmateriaal uit de gracht kwam. Omdat de bodem van de gracht niet is bereikt bij het aanleggen van de opgravingsputten – de te verstoren diepte was gering – is niet duidelijk geworden tot hoe ver de menselijke aanwezigheid of bewoningsgeschiedenis terug gaat.

Uit de gracht is een botanisch monster geanalyseerd. Daarin werden resten van een druif en een peer aangetroffen.²⁷ Beide fruitsoorten kunnen theoretisch op de locatie aanwezig zijn geweest, maar kunnen ook mogelijk consumptieafval zijn en ingevoerd van elders. Beide producten waren namelijk ook op de lokale markten te verkrijgen.²⁸ Uit het monster werd ook duidelijk dat er water in de gracht heeft gestaan, met mogelijk een zachte stroming, waarin vissen zwommen. Er zijn geen resten van landbouwgranen aangetroffen. Waarschijnlijk was het terrein in gebruik als hooi- en weiland.²⁹

Tijdens het gravend onderzoek zijn naast de gracht nog andere sporen en structuren aangetroffen. Direct ten oosten van de omgrachting werd een veldoven aangetroffen met een diameter van 10 cm. De datering ervan is onbekend gebleven maar de functie zal in verband te brengen zijn met de

²² Van Wijk 2006, 15.

²³ Buesink 2004, 8.

²⁴ Archis2.archis.nl,

²⁵ Nales 2005.

²⁶ Tichelman 2006, 28.

²⁷ Haaster 2006.

²⁸ Tichelman 2006, 52.

²⁹ *Ibidem*.

activiteiten op de Vroenhof, mogelijk voor het herstel of de bouw van de voormalige gebouwen. In de uiterste noordwest hoek van het terrein, net buiten de omgrachting, bevond zich een paalkuil met paalgat. Het is niet duidelijk tot welke structuur deze paal heeft behoord en welke datering eraan gegeven kan worden.

In het gebied waar, volgens de kadastrale kaart, de bebouwing heeft gestaan, is geen gravend onderzoek uitgevoerd, noch is hier andersoortig veldonderzoek uitgevoerd. Wel is een bouwkundige inventarisatie gemaakt van de staat van de huidige bebouwing- De Oude Pastorie- op het terrein³⁰ en wordt er door Res nova een bouwhistorisch onderzoek verricht.

2.4. Verstorende bodemingrepen in het verleden en in de toekomst

De nieuwbouw zal plaatsvinden in de vorm van restauratie van het bestaande gebouw en een uitbreiding van het gebouw op de plek van de voormalige bebouwing. Daarbij zal de fundering worden opgezocht om te kijken of deze hergebruikt kan worden. Er is nog geen eerder onderzoek uitgevoerd om te bepalen hoe diep deze funderingen in de bodem zitten. Verder zal de oorspronkelijke omgrachting worden hersteld, waarbij de grachtvulling zal worden verwijderd opdat er weer water in kan stromen. Het volledig archeologisch archief zal op deze locatie dus worden verstoord.

Tijdens het gravend onderzoek in 2005 is vastgesteld dat er nauwelijks sprake is van verstoringen als gevolg van recente ingrepen in het landschap. Er is een loop van de riolering aangetroffen bij het aanleggen van de werkputten. Daarin is een scherf uit de Romeinse tijd gevonden. De overige vondsten en sporen dateren vanaf de middeleeuwen. Dus er wordt verondersteld dat de Romeinse scherf verstoord materiaal is dat van elders is aangevoerd.³¹ Verder was de bodem van het terrein in tact.

De conserverende omstandigheden zijn relatief slecht bevonden doordat de löss is ontkalkt en geoxideerd, waardoor niet verkoold of gecalcineerd botanisch en zoologisch materiaal niet in de bodem behouden blijft.³² De inhoud van de gracht is wel goed geconserveerd door de opvullingslaag. Tevens is er binnen de grenzen van de omgrachting een ophogingslaag waargenomen die in het westen circa 30cm dik is en naar het oosten toe verdikt tot circa 65cm. Direct ten oosten van de omgrachting zijn de archeologische resten direct onder het bouwvoor aangetroffen. Deze resten zijn als gevolg van colluviale processen en landbouwbewerking matig geconserveerd.³³ In het westen van het terrein bevinden de sporen zich op een grotere diepte: 30-65cm onder maaiveld. Het beeld dat er geen ophogingslaag aanwezig is op de rest van het terrein wordt ook ondersteund door het AHN. Op de afbeelding (afb.8.) is te zien dat het terrein binnen omgrachting even hoog gelegen is als de grond daarbuiten. Het terrein ligt op circa 69meter +NAP.

De milieuhygiënische bodemkwaliteit op de onderzoekslocatie is niet onderzocht. In de nabijheid van het onderzoeksterrein is een aantal bodemonderzoeken uitgevoerd waaruit is opgemaakt dat er sprake is van lichte tot matige verontreiniging met diverse zware metalen en plaatselijk een sterke verontreiniging met PAK en koper.³⁴ Het betreft puntverontreinigingen die geen invloed hebben op de bodemkwaliteit in het plangebied.³⁵ De onderzoekslocatie wordt derhalve als onverdacht voor bodemverontreiniging aangemerkt.³⁶

2.5. Archeologische verwachting

Naast dat bij het gravend onderzoek uit 2005 is vastgesteld dat er inderdaad een gracht om het terrein heeft gelopen, wordt ook verondersteld dat er onder de grond funderingen aanwezig zijn van

³⁰ De Leeuw 2010.

³¹ Tichelman 2006, 54.

³² *ibidem*

³³ Tichelman 2006, 54.

³⁴ De Leeuw 2010, 19.

³⁵ *Idem*, 20.

³⁶ *Ibidem*.

het U-vormige gebouw zoals op de kadastrale minuut is aangegeven. Het is niet met zekerheid te zeggen of er nog meer bebouwing op het terrein heeft gestaan.

De algemene verwachting heeft vooral betrekking op de middeleeuwse Vroenhof en de Oude Pastorie in het plangebied. Op basis van de resultaten van het booronderzoek dat in het gebied is uitgevoerd, werd een verwachtingskaart opgesteld (afb. 9). Het plangebied is aangegeven als locatie 3 en heeft een hoge verwachting voor resten vanaf de Middeleeuwen. De gebieden in de directe omgeving hebben een lage verwachting omdat het plangebied is gelegen in een beekdal. Waarschijnlijk was er geen sprake van bewoning of menselijke aanwezigheid voor de Middeleeuwen. De (middel)hoge verwachting is toegekend aan gebieden die landschappelijk gelegen zijn op een lössplateau, en waar wel archeologische resten zijn waargenomen.³⁷

Prehistorie: Neolithicum, IJzertijd

Op het terrein van de Vroenhof worden geen archeologische resten verwacht uit de prehistorie. In het vooronderzoek, noch bij het gravend onderzoek zijn er aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid hiervan. Tevens is het terrein gelegen in een (voormalig) beekdal. De prehistorische mens vestigde zich veelal op de (löss)plateaus in de directe omgeving omdat de beekdalen tot in de middeleeuwen te vochtig waren voor bewoning. De mogelijkheid van inspoeling en daardoor de aanwezigheid van enige archeologische indicatoren zijn echter nooit volledig uit te sluiten. De archeologische verwachting voor resten uit de prehistorie zijn op basis van de resultaten van onderhavig onderzoek laag.

Romeinse Tijd

Voor resten uit de Romeinse Tijd geldt op basis van de resultaten van onderhavig onderzoek een lage verwachting. Er is een tweetal Romeinse vindplaatsen in de omgeving bekend dat zich op twee kilometer van het plangebied bevindt. Tijdens het gravend onderzoek is een drietal scherven, behorende tot een Romeinse beker, aangetroffen in de verstoorde context met aangevoerd materiaal van elders (de riolering).

Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

Voor de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd is de verwachting zeer hoog. Op basis van het gravend vooronderzoek is geconstateerd dat de omgrachting, zoals aangegeven op historische kaarten, daadwerkelijk aanwezig is geweest op het terrein en watervoerend is geweest. De huidige bebouwing, een monument daterend in de Nieuwe Tijd, is mogelijk een uitbreiding van de oorspronkelijke bebouwing uit de Middeleeuwen. Op historische kaarten (de kadastrale minuut) is een U-vormig gebouw weergegeven. Of dit gebouw er daadwerkelijk in die hoedanigheid heeft gestaan, is niet eerder aangetoond. Dit laatste is wel aannemelijk op basis van de vorm van de huidige bebouwing (een van de armen van de U-vorm). Tijdens het gravend onderzoek is ook de gracht niet tot op de bodem in kaart gebracht. Er werd naast de omgrachting een veldoven en een paalkuil aangetroffen. Het is aanbevelenswaardig te achterhalen of deze sporen onderdeel zijn van de vroegste geschiedenis van de Vroenhof.

3. Conclusies en aanbevelingen

Het monumentale terrein van De Oude Pastorie en Vroenhof te Beek heeft een zeer hoge archeologische waarde en bevindt zich in een voormalig beekdal tussen de lössplateaus die het Zuid-Limburgse landschap kenmerken. Op basis van de ligging van het terrein en onderzoeksresultaten van onderzoeken in de omgeving kan de conclusie worden getrokken dat er voor de periodes voorafgaand aan de Middeleeuwen binnen het plangebied een lage verwachting geldt. Voor resten uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd is de verwachting zeer hoog. Bij eerder archeologisch onderzoek is reeds aangetoond dat er op de Vroenhof, dat dateert uit de 13de eeuw, een omgrachting aanwezig is (van circa 70 bij 65 meter), die zich op circa 1 meter onder het huidige maaiveld bevindt. De conserveringsomstandigheden van de gracht en de vulling is goed. De conserverende omstandigheden voor het overige gebied zijn relatief slecht bevonden. Onder dergelijke condities blijft niet verkoold of gecalcineerd botanisch en zoölogisch materiaal niet in de bodem behouden. De gracht

³⁷ Nales 2005.

was oorspronkelijk watervoerend en er zwommen vissen in. De botanische resten die zijn geanalyseerd wijzen er op dat het terrein in gebruik was als hooi- en weiland.

Bij de herinrichting van het terrein zal de gracht worden ontgraven en weer watervoerend worden gemaakt. Tevens zal de huidige bebouwing worden uitgebreid, in de vorm van de voormalige U-vormige bebouwing, zoals op historische kaarten te zien is. Volgens de huidige bouwplannen bedraagt de nieuwbouw een oppervlakte van circa 193m². Daarbij zal de gracht worden uitgegraven, hetgeen betekent dat de totaal te verstoren oppervlakte op het monument ruim 1400 m² bedraagt en dus groter is dan 250 m².

Bij de huidige inrichtingsplannen is de intentie uitgesproken te bezien of de fundamenteën van de voormalige Pastorie kunnen worden hergebruikt. Het plan hiervoor is in dit stadium reeds een bouwkundige proefsleuf uit te voeren om de kwaliteit van het fundament in kaart te brengen. Dat is mogelijk. Een tweede proefsleuf, gelijktijdig of later uitgevoerd, is evenwel noodzakelijk om de precieze locatie van de fundering vast te stellen.

Om te bepalen hoe diep de gracht precies is geweest en op welke diepte de (oudste) archeologische laag zich bevindt, dienen in eerste instantie circa 25 boringen te worden gezet. Daarbij kan ook worden bepaald of er sprake is van een middeleeuwse vulling en of deze behoudenswaardig is. Hiertoe dient een vijftal boringen dwars over iedere zijde van de gracht te worden gezet opdat het verloop van het profiel kan worden geanalyseerd. De noordoostzijde van de gracht is reeds opgegraven en hoeft dus niet door middel van het booronderzoek te worden onderzocht. Op de historische kaart is te zien dat er een toegangsweg heeft gelopen naar het gebouw aan de noordwestzijde van de bebouwing. Een vijftal boringen kunnen inzicht geven in een eventueel aanwezige overbrugging langs de toegangsweg. Tevens kunnen vijf boringen in het midden van de Vroenhof en buiten de gracht worden gezet om inzicht te krijgen op het verloop van de bodem en de eventueel aanwezige archeologische lagen aldaar. Wanneer de boringen duiden op behoudenswaardige archeologische resten, en er besloten wordt de gracht volledig uit te diepen, dienen er proefsleuven haaks op de omgrachting te worden geplaatst die tot onder de onderkant van de voormalige gracht reiken.

Het is vooralsnog niet bekend hoe diep de gracht zal worden uitgegraven. Mogelijk kan ervoor worden gekozen de gracht tot maximaal ca. 1.5 meter diep uit te diepen en de rest van de archeologische resten op die manier in de grond te behouden. Het is niet uit te sluiten dat er op het terrein nog meer archeologische resten aanwezig zijn, mogelijk sporen van bebouwing. Wanneer het huidige grasland verstoord zal worden, is het aan te raden een aantal boringen in het midden van het terrein te zetten om hierover uitsluitsel te krijgen. Het verdient voorkeur dit gedeelte van het terrein in situ te behouden (in de huidige toestand te laten). Het is aanbevelenswaardig in het PVE op te nemen de eventueel opgegraven houten palen te (laten) dateren, opdat de datering van de bouwgeschiedenis van het complex kan worden bepaald.

4. Geraadpleegde literatuur

4.1. Digitale bronnen

www.ahn.nl
www.archis2.archis.nl/archisii/html/index.html
www.gemeentebeek.nl
www.ngw.nl/heraldrywiki/index.php?title=Beek_%28Limburg%29
www.limburg.nl
www.ruimtelijkeplannen.nl
www.watwaswaar.nl
www.wml.nl

4.2. Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2005: *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.
- Gaauw, P. van der, 2008: *Provinciale archeologisch aandachtsgebieden. Archeologisch adviesdocument*, Maastricht.
- Graaf, K. van der 1989 Centraal Plateau & Beek, in: RAAP-rapport 19, Amsterdam.
- Haaster, H. van, 2006: *Archeobotanisch onderzoek op twee vindplaatsen in het waterleidingtracé tussen Sweikhuizen en Geverik (Bandkeramiek en Late-Middeleeuwen)*, BIAxiaal 258, Zaandam.
- Leeuw, R. de/T. Tromp/H. van de Borg, 2010: *Businessconcept De Oude Pastorie*, Roermond.
- Nales, T., 2005: *Waterleidingtracé Sweikhuizen– Geverik. Inventariserend archeologisch veldonderzoek*. BAAC-rapport 05.088, Deventer.
- Tichelman, G., 2007: *Bandkeramiek en Middeleeuwen in het waterleidingtracé Sweikhuizen – Geverik, gemeente Beek*, ADC ArcheoProjecten Rapport 590, Amersfoort.
- Tol, A.J. & I.M. van Wijk: *Nota Archeologiebeleid Gemeente Beek*, Archol, Leiden.
- Wijk, I.M. van & L.G.L van Hoof 2006 *Beek Revisited; Inventariserend Veld Onderzoek van een bandkeramische nederzetting te Beek-Remigusstraat*, Archol Rapport 76.

Afbeeldingen:

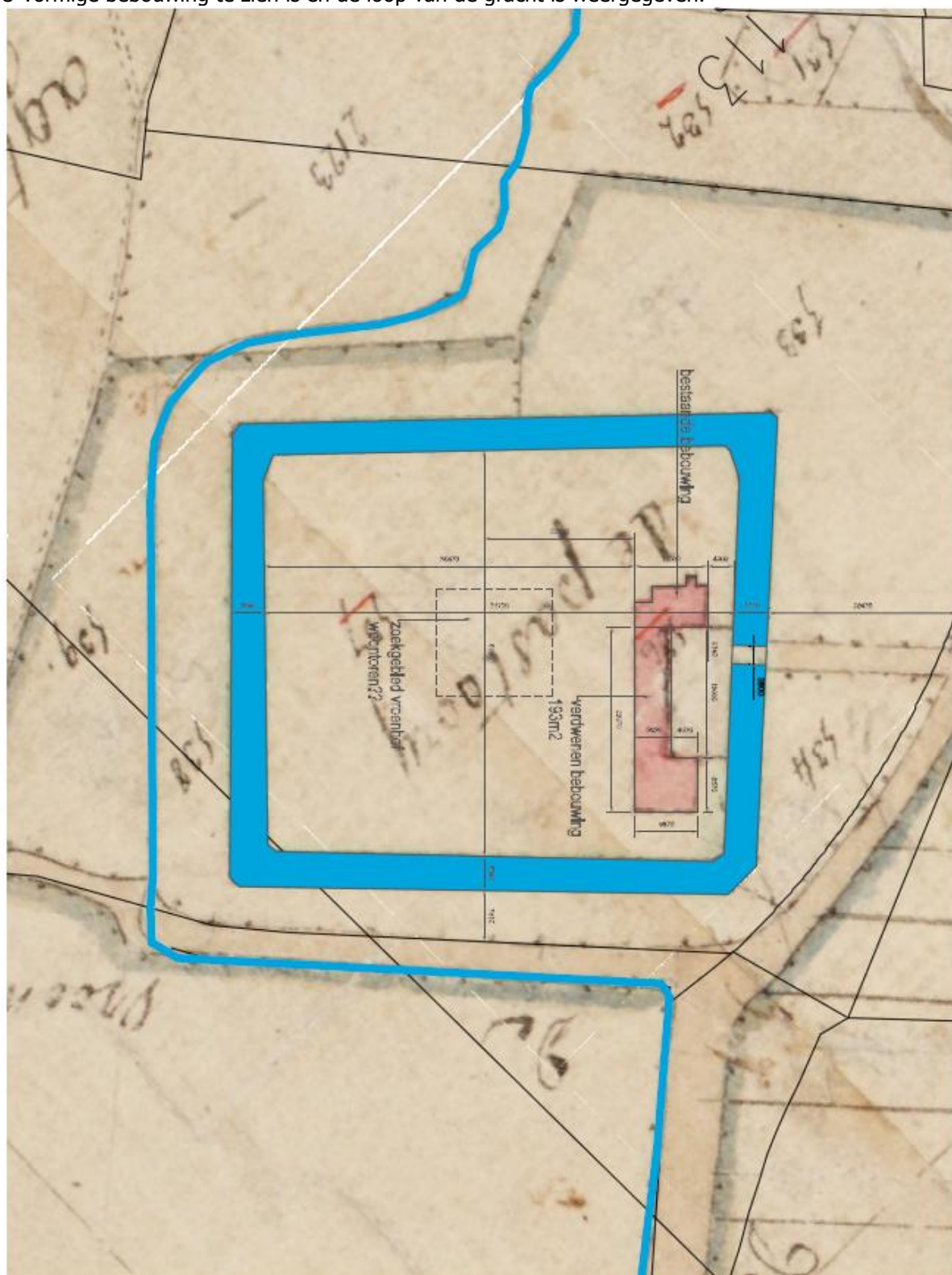
Afbeelding 1. De ligging van het plangebied geprojecteerd op een satellietbeeld van google. Bron: maps.google.nl

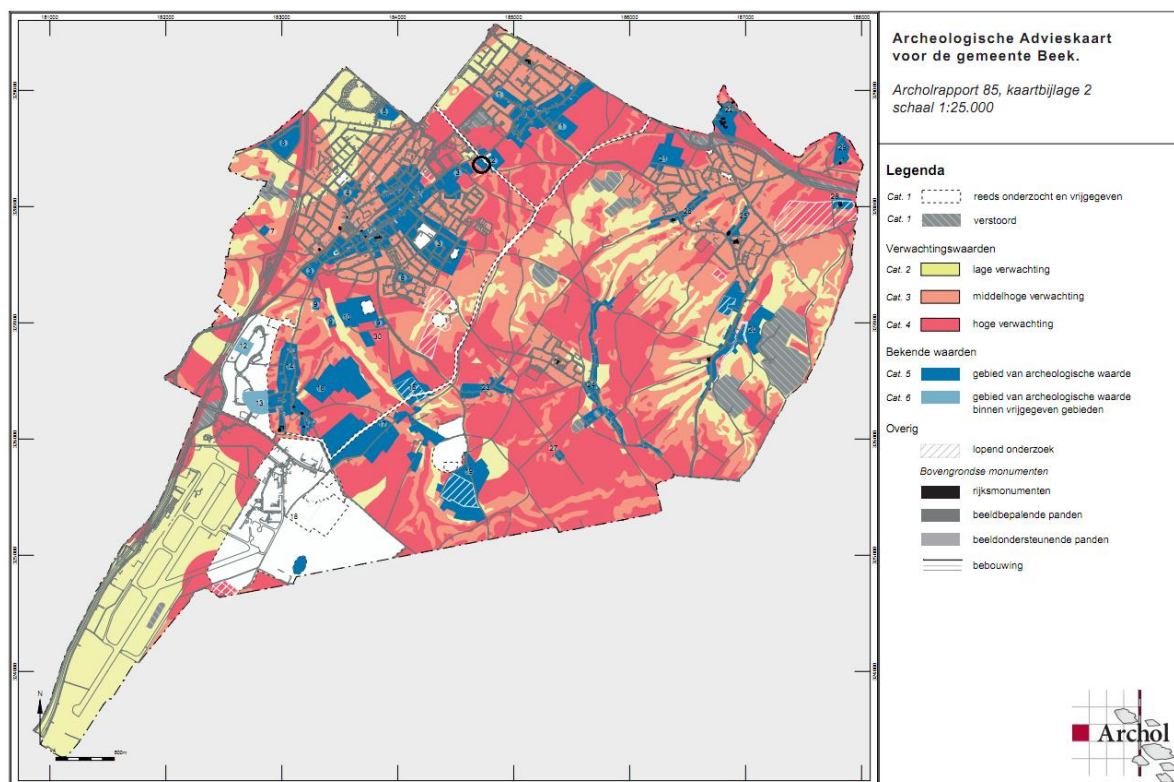
Afbeelding 2. Detail van de resterende bebouwing met daarop de gevelsteen die toont dat het gebouw in 1781 verbouwd was op initiatief van de pastoor J. Kerckhoffs die van 1772 tot 1796 pastoor van Beek was.

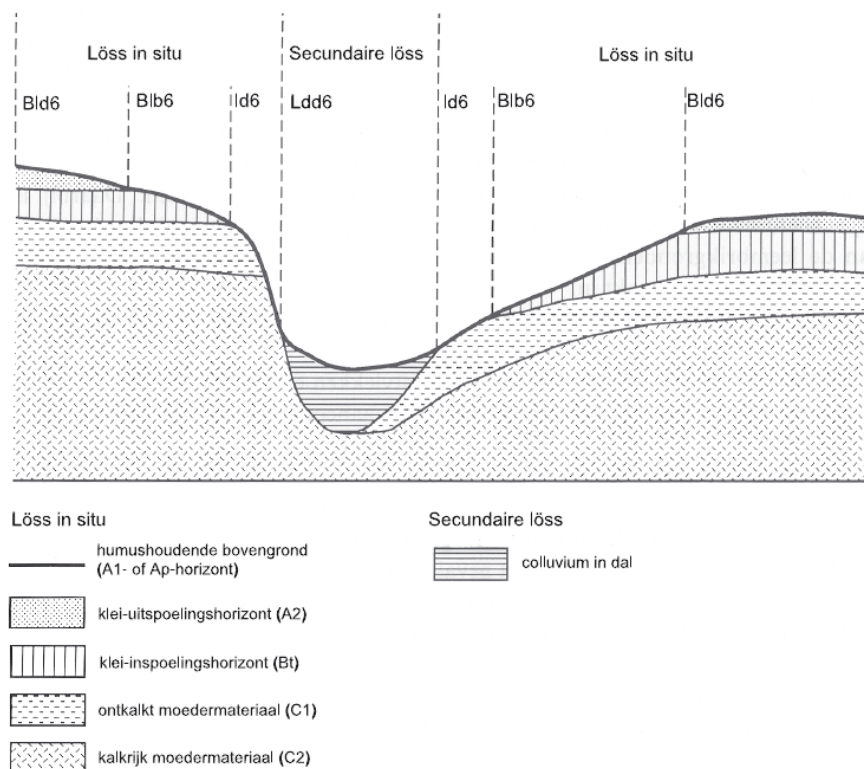
Afbeelding 3. De nieuwbouwplannen geprojecteerd op de kadastrale minuutkaart uit 1832 waarop de U-vormige bebouwing te zien is en de loop van de gracht is weergegeven.

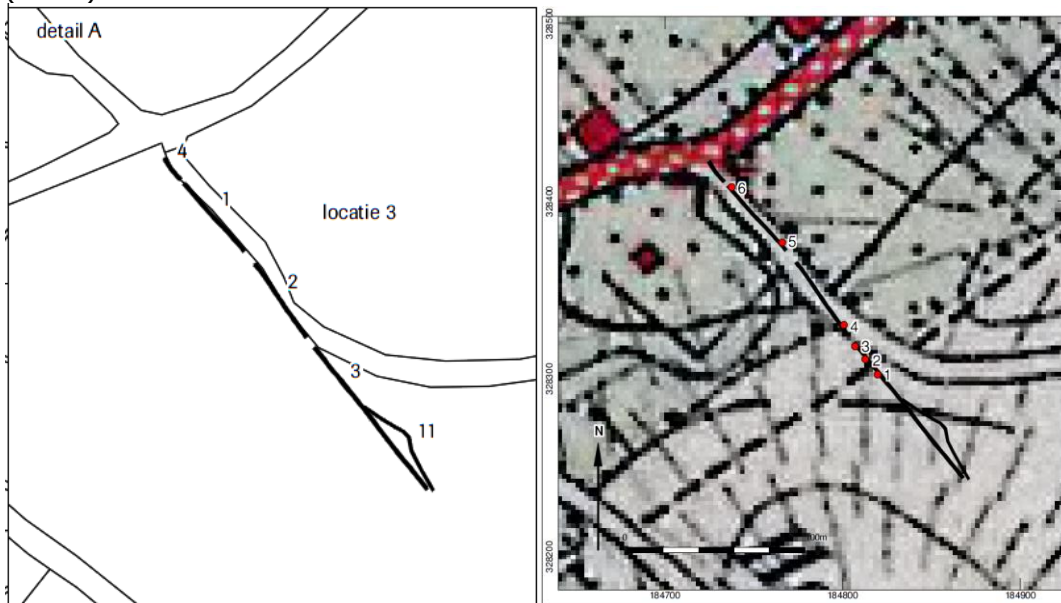
Afbeelding 4. Het plangebied, zwart omcirkeld, geprojecteerd op de archeologische advieskaart van de gemeente Beek. Het terrein is ingedeeld in categorie 5: gebied van archeologische waarde (blauw gekleurd).

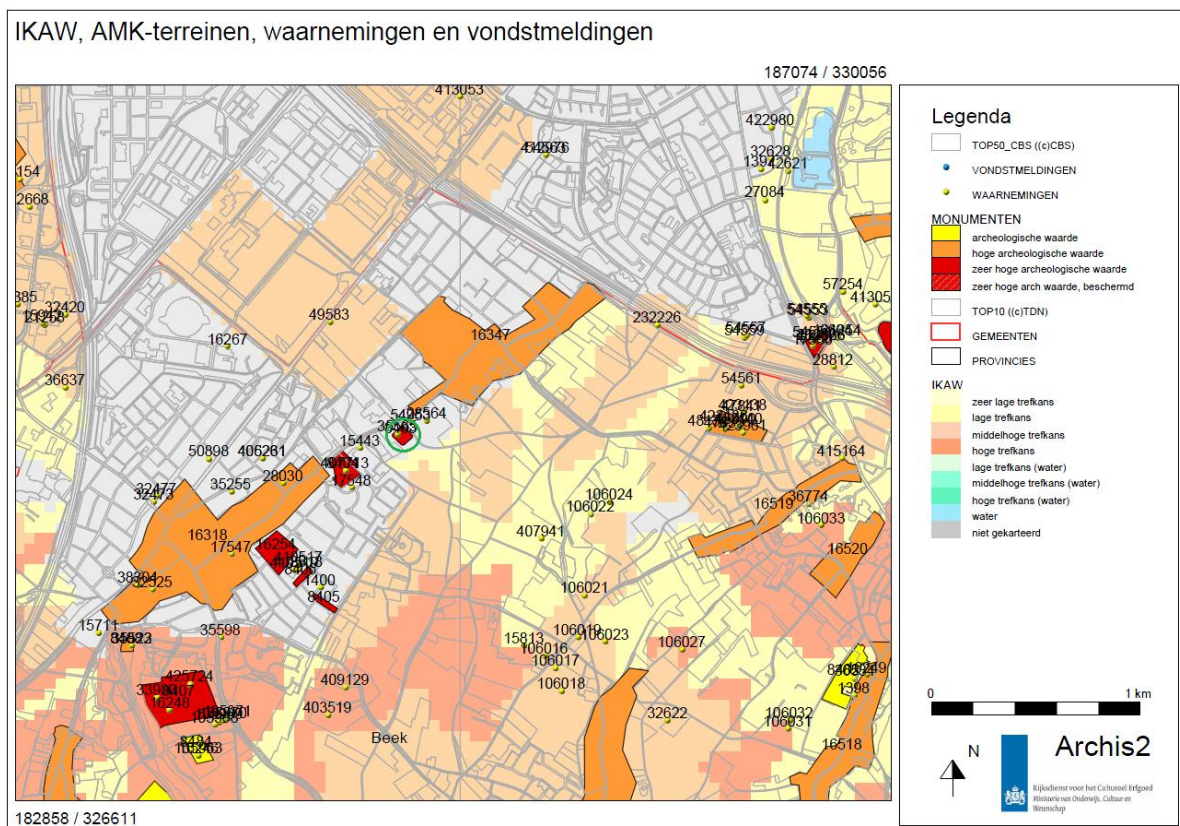
Afbeelding 5. Een dwarsdoorsnede van een droogdal. Bron: Stiboka 1990.

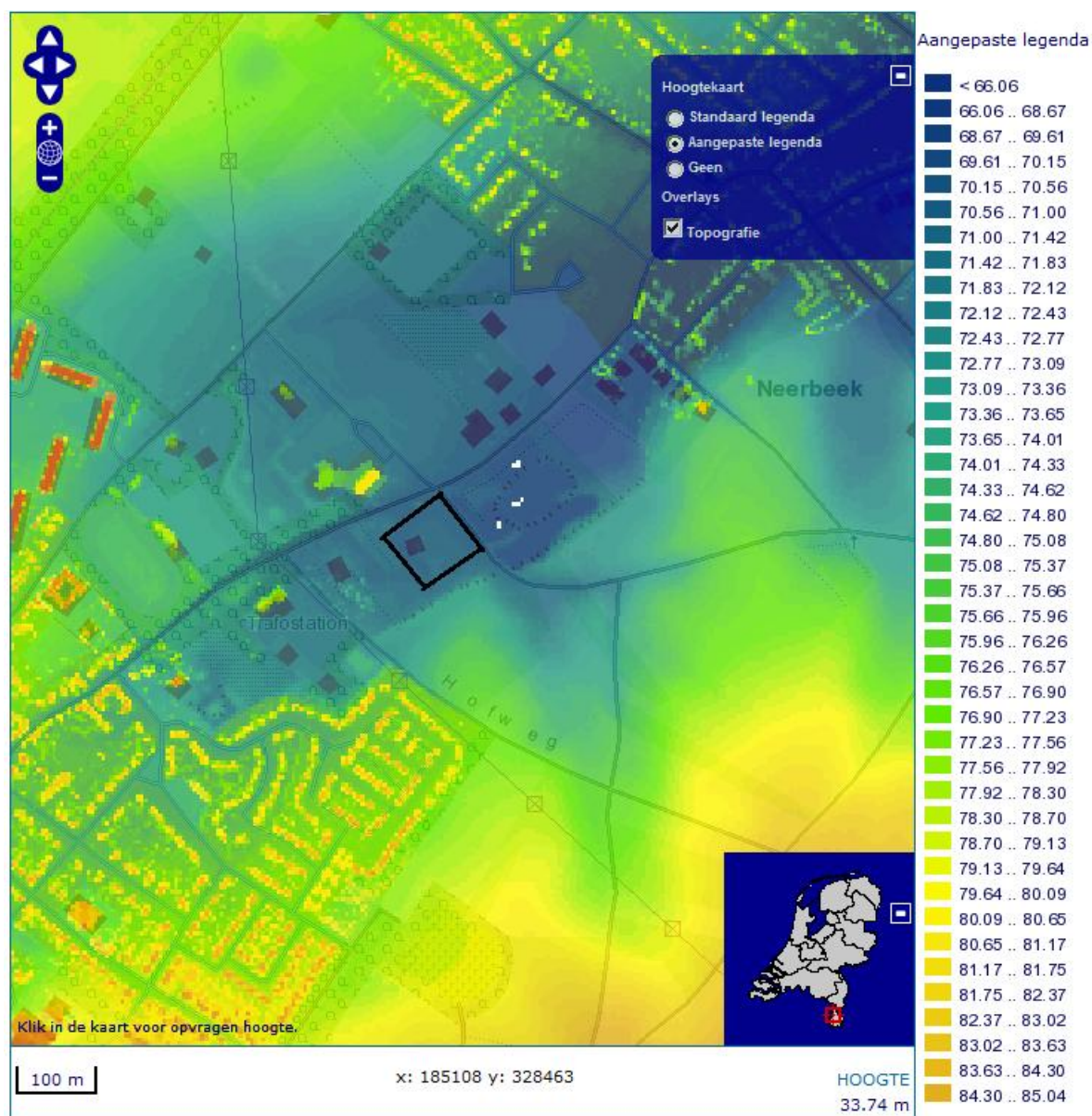
Afbeelding 6. Een overzicht van de aangelegde putten tijdens de opgraving van het ADC op de locatie van De Oude Pastorie en Vroenhof (links) en de nummering van de gedocumenteerde profielen (rechts).

Afbeelding 7. Het plangebied (groen omcirkeld) geprojecteerd op de IKAW. De AMK-terreinen, onderzoeken en waarnemingen zijn op de afbeeldingen weergegeven. Bron: archis2.archis.nl

Afbeelding 8. Het plangebied geprojecteerd de bodemkaart uit het AHN. De blauwe kleur binnen de omgrachting is gelijk aan de kleur er direct buiten. Dit impliceert dat het gebied binnen de omgrachting niet is opgehoogd.

Afbeelding 9. De verwachtingskaart die op basis van de resultaten van het booronderzoek door BAAC werd opgesteld. Het plangebied heeft een hoge verwachting (rood aangegeven) en de directe omgeving heeft een lage verwachting (gele lijn). De middelhoge verwachting in gebieden 1 en 2 heeft mede betrekking op de landschappelijke ligging. Locatie 3 en gebied 7 is gelegen in een voormalig beekdal. De overige gebieden liggen op een lössplateau en hebben daardoor een hogere verwachting voor archeologie uit voornamelijk de prehistorie.

